

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 29 квітня 2022 року)

Суми
2022

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Зякун А. І., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Льницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Камьонка М., д-р габ. (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Польща);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Нестеренко В. А., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 9 від 16.06.2022 р.)

Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи : матер. ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. (Суми, 29 квітня 2022 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2022. – 433 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи» (Посвідчення УкрІНТЕІ № 1022 від 20 грудня 2021 р.), присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2022

КУЛЄШОВА Ангеліна Вадимівна
студентка, гр. ІС-11,
Сумський державний університет
(наук. керівник – к.і.н., доц. Власенко В. М.)

До громадсько-політичної діяльності Пилипа Чорного в Югославії

Тематика емігрантської діяльності й еміграції загалом викликає зацікавлення у багатьох науковців протягом десятиліть. Наразі дослідження цього питання є актуальним як ніколи, оскільки мільйони українців виїхали зі своїх домівок та з Батьківщини загалом у зв'язку із повномасштабним вторгненням Російської Федерації. Питання є актуальним ще й тому, що близько ста років тому чимало українців вимушені були залишити свою країну, бо і тоді вчергове нас прийшли «звільняти» більшовики. Тому варто вивчати події столітньої давності, щоб винести висновки для сьогодення. Навіть перебуваючи за межами рідної країни, багато емігрантів не втрачали надії повернутися і займалися громадсько-політичною діяльністю в середовищі емігрантів. До таких можна віднести Пилипа Яковича Чорного, про якого є лише згадки в науковій літературі [1–3], але робіт біографічного характеру бракує. Саме тому авторка ставить собі за мету окреслити основні віхи його громадсько-політичної діяльності за часів перебування в еміграції в

Пилип Якович Чорний народився у 1889 р. в містечку Іллінці Липовецького пов. Київської губ. в

селянській родині, закінчив чотири класи гімназії. Був курсовим старшиною Інструкторської школи в Києві. До української армії вступив у 1918 р., а вже наступного року був мобілізований до Добровольчої армії, де служив у мобілізаційному відділі штабу Новоросійського округу, дислокованого в Одесі, потім – у 45-му пішому Азовському полку, був ад'ютантом командуючого Приамурським військовим округом. Після розгрому більшовицькими військами армії генерала Денікіна, Пилип Якович разом із іншими військовослужбовцями був евакуйований до Криму, де з лютого 1920 р. служив у мобілізаційному відділі штабу генерала П. Врангеля. 30 жовтня 1920 р. внаслідок чергової поразки від більшовиків залишки білогвардійських військ були евакуйовані з чорноморських флотів. Так П. Чорний потрапив спочатку до Туреччини, а в грудні того ж року – до Югославії, де до лютого місяця 1921 р. перебував на карантині у кількох таборах. Після цього отримав дозвіл на проживання в селі Богар. Де прожив близько чотирьох місяців, працював у майстерні з ремонту залізничних колій. Влітку 1921 р. переїхав до міста Великий Бечкерек, де працював муляром у залізничній майстерні. У 1925 р. переїхав до міста Смедерево. Там тоді проживало чимало кубанських козаків, росіян та українців.

За ініціативи П. Чорного у 1925 р. у м. Смедерево було створено культурно-просвітню організацію під назвою Українська громада «Кобзар» [4, арк. бзв.,7зв.]. Його обрали головою управи. Противниками на шляху розвитку діяльності Громади та затвердження статуту були російські емігранти, яких югославська влада наймала до

державних інституцій. Саме вони закидали П. Чорному більшовицьку агітацію та погрожували вислати з Югославії. Врешті-решт статут організації було затверджено. Діяльність Громади в першу чергу була спрямована на збереження національної пам'яті та свідомості українців в емігрантському середовищі. Саме завдяки роботі Української громади «Кобзар» життя в м. Смедерево стало цікавим та різноманітним [4, арк. 5–7]. Громада припинила свою діяльність після німецької окупації Югославії.

Пилип Якович також брав участь у створенні Союзу українських організацій Югославії. У 1929 р. було започатковано процес об'єднання різних українських громадських організацій у спілку, але цьому завадив державний переворот, наслідком якого стало тимчасове припинення діяльності політичних партій та деяких громадських організацій. Тому процес об'єднання українських організацій було призупинено. У 1931 р. відбулося декілька нарад представників українських громадських організацій в Югославії, але вони також не закінчилися об'єднанням.

Як зазначав сам Пилип Якович під час одного з допитів, нарешті на початку жовтня 1933 р. в Белграді з ініціативи В. Андрієвського був скликаний з'їзд (нарада), куди було запрошено представників всіх українських громадських організацій Югославії. П. Чорний представляв Українську громаду «Кобзар». На меті з'їзду були, по-перше, заснування «Союзу українських організацій Югославії», по-друге, вибори членів управи Союзу та його ревізійної комісії, по-третє, вирішення

нагальних питань новоствореного об'єднання [4, арк. 17зв–19].

П. Чорний також був відпоручником представника військового міністра УНР в еміграції В. Филиновича. Зазвичай посаду відпоручника займали представники українських громадсько-політичних організацій. Головними завданнями відпоручників були, на думку В. Сальського (військовий міністр УНР в еміграції), по-перше, організація гуртків українознавства, по-друге, пояснення емігрантам ідейно-політичного змісту подій 1917–1921 рр. в Україні, по-третє, інформування емігрантів про тогочасні події міжнародного й емігрантського життя. Головну роль відпоручництва В. Филинович виклав у листі до П. Чорного від 13 липня 1929 року: *«Оскільки я опікуюся справою допомоги організації нашої еміграції на Балканах, в Туреччині та Персії, то мені потрібна в кожному осередку відповідна людина. Маю вже таких довірених людей чимало. Вони зв'язані через мене з нашим Урядом УНР. Головне завдання-допомогти нашим людям організуватися»* [1, с.14–15]. За пропозицією В. Филиновича в Югославії відпоручники збиралися на наради, на яких обговорювалися плани діяльності.

Під час Другої світової війни П. Чорний працював за фахом, але одразу після приходу радянської армії в Югославію почалися арешти українських і російських емігрантів. Його заарештувала радянська спецслужба СМЕРШ («Смерть шпионам») наприкінці листопада 1944 р., а вже 29 грудня того ж року у висновку по слідчій справі було вказано на ворожу діяльність П. Чорного.

Оскільки він був громадянином Югославії, то 30 грудня його передали югославській спецслужбі – Відділу захисту народу Югославії і того ж дня розстріляли [4, арк. 49]. Лише в березні 1988 р. його було реабілітовано [4, арк. 51-51зв.].

Отже, пропонована робота – лише початок дослідження біографії та громадсько-політичної діяльності П. Чорного в еміграції, яка була спрямована на об'єднання української еміграції в Югославії. Саме тому, на думку авторки, ця тема є перспективною для подальшої розробки.

1. Власенко В., Гузун В. Національно-демократичне середовище міжвоєнної української еміграції в країнах Південно-Східної Європи // Сумська старовина. 2016. № XLVIII. С. 25–49.

2. Власенко В. До історії міжвоєнної української політичної еміграції на Балканах // Пам'ятки: археографічний щорічник. Київ, 2011. Т. 12. С. 123–144.

3. Гула О. Діяльність українських культурно-просвітницьких організацій у Королівстві СХС/Югославія як чинник збереження національної ідентичності (1918–1941 рр.) // Часопис української історії. Київ, 2018. Вип. 37. С. 30–38.

4. Галузевий державний архів Служби безпеки України. Ф. 6. Оп. 1. Спр. 73927 фп (архівно-слідча справа Пилипа Яковича Чорного). 54 арк.